

УДК 069.01(477)

С.В. МУРАВЬСКА

**Музеї та колекції вищих навчальних
закладів на українських землях
(кінець XVII – початок XX ст.)**

Накопичення збірок, які використовувалися у навчальному та дослідницькому процесі, відбувалося вищими навчальними закладами паралельно з їхнім розвитком. Незважаючи на те, що окремі документально підтвержені колекції були сформовані у Києво-Могилянській академії та Львівському університеті часів Речі Посполитої, найбільший розквіт музеїв і збірок вищої школи відбувся у XIX ст., причому на всіх українських територіях. Нормативно-правові документи як Російської так і Австрійської імперії зобов'язували створення таких допоміжних підрозділів як необхідного знаряддя для забезпечення потреб студентів і викладачів. Цим і пояснюється «золотий вік» музеїв вищих навчальних закладів, який був перерваний у 1914 р.

Ключові слова: музей, колекція, вищий навчальний заклад, статут, університет.

Музеї вищих навчальних закладів України займають окрему нішу в музейному просторі й мають глибоку історію, висвітлення якої однак нерівноцінне їхньому значенню. Найбільший внесок у розроблення цього питання зробила російська дослідниця Майя Бурликіна, докторська дисертація якої присвячена університетським музеям дореволюційної Росії, де серед інших висвітлюються частково і університетські музеї на українських теренах [4]. Однак історія таких збірок нашої країни на всій її території комплексно висвітлена досі не була. Українська історіографія питання залишається практично незаповненою, переважно нариси історії низки музеїв вищих навчальних закладах фігурують у матеріалах конференцій [21; 25], чим і обумовлюється актуальність вказаної статті.

Розвиток музейної справи у середовищі вищих навчальних закладів на теренах України тісно пов'язаний зі становленням останніх як явищ культури. Першим вищим навчальним закладом в Україні була Острозька словяно-греко-латинська академія, хоча серед науковців до цього часу тривають дискусії, школою якого типу її можна вважати. Залишивши осторонь предмет полеміки, який не є темою даного дослідження, вкажемо, що «це був навчальний заклад т.зв. вільних наук, поділений на дві частини – молодшу і старшу. У молодшій викладались три науки: граматики, риторика і діалектика, а в старшій – чотири: арифметика, геометрія, музика і астрономія. Таким чином, Острозька школа мала характер європейської вищої школи» [20, с. 240].

Відсутність необхідних джерел (статутів, навчальних програм) не дають змоги об'ємно реконструювати освітню систему та педагогічний процес у Острозькій академії, визначити дисципліни, для забезпечення яких були

потрібні певні навчальні колекції. Однак можна стверджувати напевно, що із перелічених вище предметів астрономію не можна було викладати усно, а, отже, існувало певне обладнання.

Окремі дослідники вважають, що в Острозькій академії могла викладатися й медицина. Навіть якщо це так, швидше за все навчальних колекцій з цієї дисципліни не існувало, оскільки згідно з духом часу, коли середньовіччя здавало свої позиції, а Відродження невпевнено набирало силу, фізика й анатомія викладалися умоглядно, а лабораторні досліди не проводилися. Перший відомий *theatrum anatomicum* було засновано у Падуї в 1594 р. Зразки, які отримувалися в результаті розтинів, використовувалися під час практичних занять. Таким чином, анатомія, яку традиційно вивчали за книжками, перетворювалася в емпіричну природознавчу науку [37, р. 359]. Водночас немає відомостей, що подібний анатомічний театр існував у Острозі.

Щодо змісту навчання у Київській братській школі, заснованій в 1615 р., то, хоча тут також викладалися предмети тривіуму та квадрівіуму, достовірної інформації про використання учнями навчальних колекцій немає. Після отримання офіційного статусу університету в 1631 р. ситуація в цьому напрямі не змінилася. Серед коштів, виділених Петром I в 1694 р. як «царське жалування академії» немає статей про закупівлю обладнання для навчання або проведення досліджень, окрім підручників [26, с. 67]. Не було особливих зрушень і в XVIII ст.: згідно відомостей про пожертви випускників Г. Щербаського та Г. Кременецького в 1766 р., кошти мали бути залучені, передусім, для утримання студентів, на діяльність шпиталю та бібліотеки, закупівлю книг й ікон [26, с. 68].

Незважаючи на те, що серед більше 30 дисциплін, які викладалися у Києво-Могилянській академії, фігурують низка технічних, що потребували безпосереднього унаочнення (оптика, фізика, гідравліка, механіка й інші), перші відомості про колекцію, яка використовувалася для навчальних та дослідницьких потреб, відносяться до зламу XVIII–XIX ст. і стосуються постаті І. Фальковського (ректора у 1803–1804 роках). Викладаючи головним чином алгебру, геометрію й астрономію, він створив чудовий, як на той час, природничий кабінет, до якого передав привезеним ним з-за кордону прилади: астролябію, телескоп, барометри, схеми Коперніка тощо [26, с. 98].

Після трьох поділів Речі Посполитої, коли українські землі опинилися у складі Російської та Австрійської (згодом – Австро-Угорської) імперій, розвиток музейної справи пішов окремими напрямками, які в той же час мали низку спільних рис. На теренах підросійської України діяльність вузівських музеїв визначали Університетські Статути дореволюційної Росії (1804, 1835, 1863,

1884 р.), які на законодавчому рівні забезпечували місце університетських музеїв у структурі вищого навчального закладу, обов'язковість їх створення як навчального та дослідницького плацдарму для студентів і таким чином здійснювали дієвий вплив на розвиток музейної мережі, її фінансування, матеріально-технічне та кадрове забезпечення.

З 5 листопада 1804 р. за єдиним законом розпочали здійснювати свою діяльність Московський, Казанський університети та Харківський університет, який тільки готувався прийняти своїх перших студентів і формував для цього відповідну базу [15, с. 16]. Перший Університетський Статут був найбільш прогресивним для розвитку музеїв у структурі вищого навчального закладу. Згідно з документом, університети мали проводити дослідження і поширювати наукові знання. Великою мірою це вдавалося робити із використанням музеїв і кабінетів музейного типу. Статут передбачав створення таких допоміжних підрозділів, як фізичний кабінет, кабінет природничої історії, анатомічний театр, хімічна лабораторія та мінеральний кабінет [4, с. 40–41]. Поповнення та збереження колекцій курувала рада вищого навчального закладу. В університетах відразу склалася практика керівництва музеями, як правило, ординарними професорами, які мали вчене звання доктора наук. Внутрішнім облаштуванням музеїв займалися «наглядачі» (зберігачі) також із числа професорів, які були зобов'язані підтримувати фонди в належному порядку, мати точні описи зібрань тощо [4, с. 119].

Створення навчальних кабінетів і музеїв у Харківському університеті відбувалося завдяки злагодженим діям та зусиллям його засновника В. Каразіна та попечителя Харківського учбового округу графа С. Потоцького. У 1804 р. було закладено ботанічний сад. В цьому ж році В. Каразін закупив у Петербурзі колекцію фізичних приладів, започаткувавши таким чином фізичний кабінет. Упродовж 1805–1807 років було створено природничий (згодом розділений на зоологічний і мінералогічний), технологічний і астрономічний кабінети, а також кабінет природничої історії. Математичний та ботанічний кабінети започатковано у 20-ті роки XIX ст. [9, с. 257–261; 11; 23].

У період дії другого Університетського Статуту (1835) в результаті наукової спеціалізації отримали розвиток музеї трьох наукових напрямів: природні (мінералогічні, зоологічні, ботанічні тощо), технічні (моделей тощо), гуманітарні (музеї образотворчих мистецтв і старожитностей тощо) [16, с. 13]. Саме тому Музей образотворчих мистецтв і старожитностей Харківського університету, куди були передані колекції різних кабінетів та багаті етнографічні колекції, був створений у 1837 р., а не раніше, хоча проект першого статуту цього університету передбачав, що одним із його відділів має стати місцева академія

мистецтв. З цією метою В.Н. Каразін у ще 1803 р. придбав цінну колекцію гравюр Ф. Аделунга, однак колекція постійно поповнювалася [14, с. 4]. Її склад був настільки цікавим, що було вирішено офіційно відкрити музей для публіки. Паралельно видано ймовірно перші в історії університетських музеїв правила відвідування [4, с. 160]. Однак, тенденція до створення музеїв і кабінетів продовжувалася, в 1848 р. було започатковано агрономічний кабінет.

Приводячи свою діяльність до норм освітнього правового поля, відкритий у 1834 р. Київський університет передбачав у своїй структурі відповідні музеї та кабінети. Основу найстаріших його музеїв – ботанічного, зоологічного, геологічного – складали надходження від Кременецького ліцею і Віленського університету. Так само після передачі у 1834 р. колекцій з Віленського університету, Уманського, Луцького та Почаївського училищ виник нумізматичний кабінет. Вже в день урочистого відкриття до Київського університету надходять археологічні колекції з розкопок стародавнього Києва разом із планами і картами, а до мінералогічного кабінету колекція мінералів й інших експонатів. Зібрання старожитностей університету згодом перетворилося на перший в Києві археологічний музей, що на початку ХХ ст. мав більш як 11 тис. одиниць зберігання. В середині 1880-х років в університеті налічувалося близько 20 музеїв і навчальних кабінетів [22], – при тому, що до 1898 р. в Києві не було міського громадського музею, його функції, по суті, виконували музеї університету св. Володимира.

У результаті проведення реформ 60-х років ХІХ ст. держава сприяла виникненню у вищих школах музеїв, які відповідали новим науковим напрямкам – палеонтологічних, етнографічних, археологічних тощо. Водночас варто зазначити, що накопичення університетськими музеями мінералогічного та зоологічного профілю палеонтологічних колекцій розпочалося ще в 1830-х роках, однак у 1863 р. ці знахідки ввійшли в склад геологічних музеїв на правах відділу. Пізніше на їх основі стали створюватися самостійні палеонтологічні колекції [4, с. 129]. Загальний статут Імператорських Російських університетів 1863 р. передбачав наявність низки навчально-допоміжних підрозділів в структурі вищих навчальних закладів, окрім бібліотеки, ботанічного саду та астрономічної обсерваторії, п'ятнадцяти (!) музеїв та кабінетів різного типу [17]. Такі нововведення неминуче відобразилися у структурі Харківського та Київського університетів.

У 1865 р., коли на базі Рішельєвського ліцею в Одесі було створено Новоросійський університет, радикально реорганізовано його внутрішню структуру. Започатковані згідно Університетського статуту 1863 р., окремі музеї формувалися на базі потужних колекцій ліцею, які своє коріння вели ще

з початку XIX ст., як-от зоологічний і геолого-мінералогічний. Натомість палеонтологічний музей, музей образотворчих мистецтв та старожитностей, фізіологічний, ботанічний, історико-філологічний, мінцкабінети, музей ґрунтів розпочали активне нагромадження своїх збірок вже після заснування вищого навчального закладу [1; 6, с. 24].

Реакцією на розвиток різних наукових галузей, у т.ч. археології, було створення в 1872 р. церковно-археологічного музею при Київській духовній академії. Згідно статуту, він започатковувався з метою успішного викладання і наукової розробки церковної археології та збереження для науки церковних старожитностей. Музей був першою в Україні і єдиною в Російській імперії інституцією такого роду [10]. Однак особливого акценту на формування тільки релігійних предметів у музеях духовних академій не спостерігалось за весь період їхнього існування [4, с. 167].

Останній Університетський Статут дореволюційної Росії (1884) вніс незначні зміни в структуру вищих навчальних закладів і їхніх навчально-допоміжних установ, до яких відносилися й музеї. Продовжували засновуватися вищі навчальні заклади, практично у кожному з них формувалися музейні колекції, створювалися музеї у вже існуючих. Першість серед профілів музеїв, які утворювалися в Російській імперії, тримали геологічні – як результат проведення в країні у 1897 р. Міжнародного геологічного конгресу, хоча власне на українських землях їх було не так багато (геолого-мінералогічна колекція Катеринославського гірничого училища, 1901 р.) [32, с. 59]. Особливо активізувалася діяльність музеїв після появи у 1902 р. нового Положення, згідно з яким в навчальному процесі більше уваги мало приділятися практичним заняттям [4, с. 243]. Схожа ситуація була із організацією виставок, коли проведення останніх давало змогу зосередити в одному місці пам'ятки певного профілю, а згодом на їх основі створити музей, як це трапилося у 1902 р. з музеєм етнографії Харківського університету.

Наявність медичних факультетів диктувала необхідність створення при університетах музеїв відповідного профілю. Їхні колекції почали нагромаджуватися буквально від початків заснування вищого навчального закладу. Наприклад, багата колекція анатомічних препаратів прибула до Київського університету з Вільно, хоча анатомічний театр тут почав діяти тільки в 40-х роках XIX ст. [35]. У Харківському університеті анатомічна колекція після більш як півстолітнього існування в 1867 р. була розділена на два музеї – фізіологічної та патологічної анатомії [24, с. 65]. На початку XX ст. розпочали діяти анатомічний та патологоанатомічний музеї сучасного Одеського національного медичного університету. Натомість яскравою рисою музею нормальної

анатомії Новоросійського університету, заснованого в 1900 р., була наявність меморіального фонду професора М.І. Пирогова [4, с. 257].

Музеї університетів на теренах підросійської України іноді створювалися під впливом формування відповідних збірок у профільних російських вищих навчальних закладах. Так, музей товарознавства у Київському комерційному інституті (1908). почав свою роботу майже паралельно із Музеєм зразків товарів Петербурзького політехнічного інституту [4, с. 277]. На противагу музею ґрунтознавства Новоросійського університету, колекція якого почала формуватися у 80-90-ті роки XIX ст., сам став зразком для організації Музею ґрунтів у Бухаресті [4, с. 263] Натомість реакцією на вимогу часу було створення Інженерного музею у 1902 р. зусиллями членів Інженерного гуртка Київського політехнічного інституту [7, с. 8].

На зламі XIX–XX ст. почали формуватися меморіальні музеї, причому вони створювалися при профільних вищих навчальних закладах, натомість для університетів такі музеї впродовж дореволюційного періоду були нехарактерними. Наприклад, у 1899 р. в Миколаївській академії генерального штабу почав діяти музей, присвячений відомому полководцю О.В. Суворову [4, с. 327]. У 1909 р. з нагоди святкування 100-річчя з дня народження автора «Ревізора» і «Мертвих душ» група професорів Ніжинського історико-філологічного інституту (М.Н. Сперанський, В.І. Резанов, П.О. Заблоцький) організували музей М.В. Гоголя на базі збірки пам'ятних речей літератора, яку почали формувати у стінах навчального закладу, де навчався письменник, ще з середини XIX ст. Проте це була далеко не перша музейна колекція інституту (нині – університету) в Ніжині, адже відомо, що непогана нумізматична колекція і збірки картин і книг сформувалися у місцевій Гімназії вищих наук, а згодом у Фізико-математичному та Юридичному ліцеї ще в першій половині XIX ст. [13, с. 251]. Першим у своєму роді був педагогічний музей Глухівського педагогічного інституту, який почав діяти в 1909 р.

Єдиним вищим навчальним закладом на українських землях, які входили до Австрійської імперії, був Львівський університет, який із перервами функціонував ще з 1661 р. Перші згадки про існування музеїв і кабінетів у його структурі відносяться до XVIII ст., коли в 1744 р. було Ф. Гродзійським, автором підручника з архітектури та математики, створено математично-фізичний кабінет, відкрито університетську астрономічну обсерваторію [36, s.24–25].

Перші згадки про кабінет натуральної історії Львівського університету стосуються ще 1784 р., однак тут зберігалися не лише зразки тварин, а й мінералів, сільськогосподарські колекції та нумізматичну збірку. Достеменно відомо, що коли в 1823 р. університет відвідав імператор Францішек Кароль, він

оглянув будівлі академії, бібліотеку, нумізматичну колекцію, а також кабінети фізичний, натуральної історії, анатомічний та хірургічну залу [33, с. 31–32].

На чолі університетських музеїв, як у Австрійській, так і в Російській імперії стояли провідні вчені, які своїм авторитетом та діяльністю підкріплювали важливість очолюваних ними підрозділів і мали досить широкі повноваження [28, арк. 5]. Наприклад, у зв'язку із розвитком науки, професори філософії Львівського університету вимагали поповнення природничих зборів Кабінету натуральної історії дублетами імператорських віденських музеїв, підвищення бібліотечних дотацій та відокремлення нумізматичного кабінету [34, с. 18].

У 1852–1853 роках було засновано палеонтологічний і мінералогічний музей Львівського університету, хоча відповідні колекції почали нагромаджувати ще в 20-х роках XIX ст. [19, с. 2], наприкінці XIX ст. почав діяти археологічний кабінет. Схожа історія й зі збірками Чернівецького університету, після створення якого в 1875 р. для забезпечення навчально-дослідницької діяльності почали функціонувати ботанічний, зоологічний, мінералогічний та фізичний кабінети [12, с. 4; 27, с. 243].

Технічна академія у Львові (нині – Національний університет «Львівська Політехніка»), яка веде свою історію з 1844 р., зважаючи на специфіку закладу, організовувала навчання студентів за допомогою 19 (!) музеїв і кабінетів [8; 18, с. 10;]. В період, коли активно розвивалися інженерні науки, промисловість і транспорт, не могло бути інакше. На жаль, частину цих скарбів втрачено, частина перейшла у власність вищих навчальних закладів, які утворилися на базі Політехніки, як-от геологічна колекція Івано-Франківського національного університету нафти і газу, яка веде свій початок ще 1873 р. [3, с. 119]. Однак процес створення музеїв та кабінетів постійно тривав, наприклад у 1910 р. у листі до намісництва про розширення хімічної лабораторії адміністрація вищого навчального закладу вела мову про створення технологічного музею [31, арк. 5].

Започаткування у Львові в другій половині XIX ст. Царсько-королівської ветеринарної школи та Крайової школи лісового господарство обумовило формування відповідних навчальних колекцій. Саме з цього періоду ведуть своє коріння анатомічна, міколого-ботанічна та патологоанатомічна збірки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. Гжицького та музею лісової фауни кафедри лісівництва Національного лісотехнічного університету України як наступників згаданих шкіл [2, с. 172]. Створення таких колекцій було вимогою часу – анатомія як галузь знань після оприлюднення теорії Ч. Дарвіна впевнено розвивалася, й університети на усіх теренах України не могли залишатися осторонь цього процесу.

Фінансування університетських лабораторій та музеїв у Австрійській імперії здійснювалося за принципом звернення до Міністерства віросповідань та освіти і регіонального намісництва, яке переадресувало це прохання у Міністерство фінансів [30, арк. 12]. В бюджеті закладалася певна сума на ці підрозділи, однак дуже часто існувала потреба в додаткових коштах, виділення яких забезпечувалося шляхом таких звернень. Їх підкріплювали висновками поважних професорів, котрі мали слугувати додатковим аргументом для позитивного вирішення владою вказаної проблеми [31, арк. 10]. Студенти також сплачували певні суми за користування лабораторіями, препаратами [29, арк. 2].

Початок Першої світової війни у 1914 р. перервав «золоте століття» функціонування музеїв вищих навчальних закладів. Ніколи більше ці підрозділи не отримали більше настільки сприятливих умов для розвитку. Перші збірки такого типу, існування яких документально підтверджені, були нагромаджені в Києво-Могилянській академії, однак до нашого часу не збереглися. Університетські Статути XIX ст., які поширювали свою дію на підросійську Україну, обумовили створення низки музеїв у Харківському, Київському та Новоросійському університетах, оскільки забезпечували юридичний і фінансовий аспекти їхньої діяльності. Вищі навчальні заклади півдавстрійської України теж отримували підтримку держави та приватних осіб, що дозволяло їм бути елітними структурними одиницями вищих навчальних закладів. Велика кількість створених наприкінці XVIII ст. – на початку XX ст. музеїв та колекцій зараз становить цінний фонд культурної спадщини українських вищих шкіл.

Джерела та література

1. Березин С. К вопросу о розданий учебно-вспомогательных учреждений в Новороссийском университете: музей изящных искусств и минц-кабинет / С. Березин // Вісник Одеського історико-красназничого музею. – Вип. 10. – Одеса, 2011. – С. 34.
2. Бондаренко В., Федюк О., Хосцький П. Музей лісової фауни Національного лісотехнічного університету: комплектування та використання колекцій / В. Бондаренко, О. Федюк, П. Хосцький // Сучасний музей. Наукова та експозиційна діяльність : матеріали наукової конференції, присвяченої 145-й річниці заснування Крайового музею в Чернівцях (15 травня 2008 р.) / Ред. О. Загуловська, І. Піддубний, І. Скільський. – Чернівці : Друкарт, 2008. – С. 171–174.
3. Будуйкевич Н. Музей історії Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу / Н.Ф. Будуйкевич // Український технічний музей: історія, досвід, перспективи : праці 2-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Часів Яр ; К., 2003. – С. 119–121.
4. Бурлыкни М. История музеев высших учебных заведений дореволюционной России (1724–1917) : дисс. ... докт. культурологии / М.И. Бурлыкни. – СПб, 2001. – 449 с.
5. Вілянська О., Цапок І. Колекції геолого-географічного музею Чернівецького університету: сучасний стан, шляхи формування / О.М. Вілянська, І.Л. Цапок // Сучасний музей. Наукова та експозиційна діяльність : матеріали наукової конференції, присвяченої 145-й річниці заснування Крайового музею в Чернівцях (15 травня 2008 р.) / Ред. О. Загуловська [та ін.]. – Чернівці : Друкарт, 2008. – С. 177–180.
6. Гребцова И. Благотворительность в формировании фондов кабинетов и музеев Новороссийского университета / И. Гребцова // Вісник Одеського історико-красназничого музею. – Вип. 10. – Одеса, 2011. – С. 23–27.

7. *Гріфен Л., Константинов В.* Український технічний музей / Л.О. Гріфен, В.О. Константинов ; Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. – Ніжин : Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 170 с.
8. Історія Львівської політехніки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cpCYJzB32HM>
9. Історія Харківського університету (1804–2006): У 3 ч. : Сист. бібліогр. покажч. / Уклад.: М. Г. Швалб [та ін.]. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 770 с.
10. *Карсим І.* Церковно-археологічний музей при Київській духовній академії (1872–1923) [Електронний ресурс] / І. Карсим. – Режим доступу: http://pravoslavuye.org.ua/index.php?t_type=article&action=fullinfo&id=6269
11. *Карякин Л.* История минералогического музея Харьковского университета / Л.И. Карякин // Минерал. сборник Львовского геологического общества. – 1956. – № 10. – С. 363–368.
12. *Кожушко Б., Шендеровський В.* Становлення та розвиток фізичних наук у Чернівецькому університеті / Б. Кожушко, В. Шендеровський // Питання історії науки і техніки. – 2009. – № 3. – С. 2–9.
13. *Морозов О.* Музейні форми роботи з книжковими пам'ятками (з досвіду роботи Музею рідкісної книги Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя) / О. Морозов // Університетські музеї: європейський досвід та українська практика : матеріали конференції (Київ, 6-7 жовтня 2011 р.) – Ніжин, 2012. – С. 249–258.
14. Музейна справа на Харківщині : становлення та розвиток : науково-допоміж. покажч. / укл. Т.О. Сосновська, В.О. Ярошик. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 228 с.
15. *Новиков М., Перфилова Т.* Создание системы университетского образования в России и Устав 1804 г. / М.В. Новиков, Т.Б. Перфилова // Ярославский педагогический вестник. – 2012. – № 1. – Т. I (Гуманитарные науки). – С. 15–22.
16. *Новиков М., Перфилова Т.* Университетский устав 1835 г. // М.В. Новиков, Т.Б. Перфилова // Ярославский педагогический вестник. – 2012. – № 3. – Т. I (Гуманитарные науки). – С. 11–20.
17. Общій устав Императорских Российских университетов. Высочайше утвержденный 18 июня 1863 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.ru/ТЕХТBOOKS/ustaw_18.txt
18. Особистий архів Муравської С.В., «Інтерв'ю з директором Музею історії Національного університету «Львівська політехніка» Кос Анною Іванівною від 13.11.2013», 11 арк.
19. Особистий архів Муравської С.В., «Інтерв'ю із завідувачем Палеонтологічного музею ЛНУ ім. І. Франка Волошиновською Ольгою Іванівною від 20.11.2013», 12 арк.
20. Острозька академія – XVII століття. Енциклопедія / Ред. колегія: І. Пасічник, П. Кралюк, А. Атаманенко [та ін.] ; Національний університет «Острозька академія». – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. – 512 с.
21. Проблеми і перспективи розвитку музеїв вищих навчальних закладів України : матеріали 2-го круглого столу (Київ, 23–24 листопада 2007 р.) / Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ін-т», Державний політехнічний музей, Музей історії КПІ. – К. : [Політехніка], 2007. – 91 с.
22. *Самойленко Л.* Учебные музеи Национального университета имени Тараса Шевченко: феномен культуры или науки [Электронный ресурс] / Л.Г. Самойленко. – Режим доступу: <http://museology-spb.narod.ru/bibr.html>
23. *Уманець О.* До історії заснування музеїв Імператорського харківського університету / О.М. Уманець // Каразінські читання (історичні науки) : матеріали міжнародної наукової конференції (20 квітня 2007 р.). – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – С. 303–305.
24. *Уманець О.* Медичні музеї Харківського університету (1807–1917 рр.) / О.М. Уманець // Вісник Харківської державної академії культури: збірник наук. пр. – Вип. 23. – Х. : ХДАК, 2008. – С. 62–70.
25. Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: матеріали конференції (Київ, 6–7 жовтня 2011 р.) – Ніжин, 2012. – 419 с.
26. *Хижняк З., Маньківський В.* Історія Києво-Могилянської академії / З.І. Хижняк, В.К. Маньківський. – К. : 2003. – 184 с.

27. Хлус Л., Мелешук Л. Зоологічні колекції Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича : історія і сучасність / Л.М. Хлус, Л.І. Мелешук // Збірник праць наукового природничо-історичного музею Національного аграрного університету. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – Вип. 1. – С. 243–250.
28. Центральний державний історичний архів України у м Львові, ф. 639, оп. 1, спр. 10.
29. Центральний державний історичний архів України у м Львові, ф. 639, оп. 1, спр. 20.
30. Центральний державний історичний архів України у м Львові, ф. 639, оп. 1, спр. 26.
31. Центральний державний історичний архів України у м Львові, ф. 639, оп. 1, спр. 44.
32. Швидько Г. Природничі дослідження і захоплення вченого-мінералога Л.Л. Іванова / Г.К. Швидько // Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки. – 2012. – Вип. 9. – С. 58–66.
33. Шидловський І. Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України / за ред. Й. В. Царика / І.В. Шидловський. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 112 с. – (Серія «Біологічні Студії»).
34. Шидловський І. Становлення та раритети Зоологічного музею імені Бенедикта Дибовського / І.В. Шидловський // Наукові записки ДПМ. – Львів, 2003. – Т. 18. – С. 17–22.
35. Шипулін В., Догузов В. Анатомічний театр Університету Святого Володимира (до 160-річчя з дня відкриття) [Електронний ресурс] / В.П. Шипулін, В.Д. Догузов // Гастроентерологія. – № 2 (48). – 2013. – Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/36249>
36. Finkel L. Historia uniwersytetu Lwowskiego / L. Finkel, S. Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – 351 s.
37. Lourenco M. Between two worlds: the distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe : PhD thesis / Marta C. Lourenco. – Conservatoire National des Arts et Metiers, Paris, 2005. – 405 p.

Муравская С.В. Музеи и коллекции высших учебных заведений на украинских землях (кон. XVII – нач. XX вв.)

Накопление собраний, которые использовались в учебном, а также исследовательском процессе, происходило у вузов параллельно с их развитием. Несмотря на то, что некоторые документально подтвержденные коллекции были сформированы в Киево-Могилянській академії и Львовском университеті времен Речи Посполитой, наибольший расцвет музеев и собраний высшей школы состоялся в XIX в., причем на всех украинских территориях. Нормативно-правовые документы как Российской, так и Австрийской империи обязывали создание таких вспомогательных подразделений – необходимого орудия для обеспечения нужд студентов и преподавателей. Этим и объясняется «золотой век» музеев вузов, который был прерван в 1914 г.

Ключевые слова: музей, коллекция, высшее учебное заведение, устав, университет.

Muravska S. V. University museums and collections on the Ukrainian lands (late 17 – early 20 century)

Accumulation of collections used in the learning and research process, had been in the higher educational establishments simultaneously their development. Despite the fact some documented collections were formed in the Kyiv-Mohyla Academy and the University of Lviv (period of the Polish-Lithuanian Commonwealth), the greatest flowering of university museums and collections took place on all Ukrainian territories in XIXth century. Legal documents in the Russian and Austrian empires obliged to create such support units as a necessary instrument to satisfy the students and teachers needs. This fact explains the «golden age» of university museums high school, which was interrupted in 1914.

Key words: museum, collection, higher educational establishment, statute, university.

Подано до друку: 01.04.2014 p.